

ABONAMENTUL:

Pe un an . . . 160 Lei
Pe jumătate
de an . . . 80 Lei
Exemplarul . . . 3 Lei

ROMÂNUL

ORGAN AL PARTIDULUI NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC ARAD

REDACȚIA
și
ADMINISTRAȚIA
ARAD
Strada Horia No. 2.
(Clubul Partidului
Național Țărănesc)

Sire,

O legendă se transformă într-o admirabilă realitate. S'a implinit anul decând Fiul Marelui Rege Ferdinand s'a reintors din exil unde a fost alungat din interese streine de acele ale acestui popor și de oameni, cu cari națiunea nu vrea și nici nu se va identifica niciodată. A fost izgonit pentru că s'a văzut într'ansul reformatul stărilor economice și moravurilor politice decăzute și luminatorul poporului, al cărui domnitor trebuia să devină. Plecat în țări streine, gândul nostru eră la El, inima noastră eră îngrijorată de soarta Lui, peste tot erăm cu El, peste tot llaveam în sufletul nostru. Nici o încercare de a ni-L scoate din basmele noastre, nici o teroare de a ni-L strivi în a dăncurile sufletelor noastre n'a fost capabilă să reușească. Și dacă El a uitat ceea ce l s'a făcut, noi, cei cari am suferit când llcredeam pierdut, deși cu nădejdea pietrificată că-L vom avea, nu vom uita, căci în sufletul nostru va rămâne pentru totdeauna o rană deschisă.

Astăzi se găsește între noi, chemat de poporul Său spre a-l conduce și spre a veghea asupra destinelor sale.

Am suferit, prin noi înșine, prin suferințele strămoșilor noștri, lungi secole, sub stăpânire străină și când Marele Vostru Părinte ne-a desrobit, cu spada în mână, toată nădejdea noastră eră în El și-n urmașul său Principele Carol, azi Regele României întregite.

Sire,

Poporul acestor îndepărtate ținuturi este mândru că speranța sa, Principele Carol, acum M. Sa Regele Carol II., îi calcă meleagurile. Aci a suferit poporul Român, aici și-a trăit bucuriile. și tot de aci, din acest Arad, au pornit spre realizare idealurile încolțite în sufletele strămoșilor noștri și încălzite în inimile generației care le-a transformat în realitate.

Vrednicul popor al județului Arad, alăvește pe Dumnezeu, cu genunchii plecați spre țărâna udată cu lacrimile și sângele atator generații, că i s'a dat să salute în mijlocul său pe Acela care i-a fost nădejdea, pe Acela care îi este scăparea.

Sărac și prăpădit, exploatat de samsarii marilor idei, acest popor niciodată n'a încetat să fie dinastic. Și, acum când Majestatea Voastră l'a învrednicit să-l cerceteze, poporul județului acestuia, face prin bătrânul său organ „ROMÂNUL“ confesiune de credință și dragoste către tron și Regele său, asigurându-L că va fi gata întotdeauna să moară pentru El.

Pătrunși de acelaș sentiment de devotament către Tronul și Regele nostru, noi, tinerii chemăriști din Arad, grupați în jurul acestei veche gazete, urăm Majestății Voastre, zile îndelungate și domnie glorioasă, nădăduind să Vă vedem cât mai des în acest oraș. Tinerescă noastră oaste, cu privirile îndreptate spre coroana Țării, strigă cu această ocaziune, plină de entuziasm: Să trăiți Majestate!

Să fii binevenit Majestate!

Sunt numai câțiva ani de când a călcat pe pământul acestui oraș, de întâia dată, Bunul și Victoriosul Rege al României întregite, Majestatea Sa Regele Ferdinand I. Nici o bucurie nu ni-a fost mai mare, ca din acel moment. Și anii, încărcăți de nedeji seculare, se întrec și de atunci ca clipele grăbite spre supremul țel al năzuințelor noastre, spre desăvârșirea operei începute după marea încercare singeroasă. Indemnați și de povara grijilor cari ne apasă, ei caută să ne aducă ziua cea mare, a marilor făgăduinți. cu toate bogățiile pe cari ni le-au păstrat vremurile, pentru posteritate. Mărturisim: mare ne este nădejdea că și ziua aceasta are să vină odată, aducându-ne tot belșugul așteptat și binecuvântând acest trudit popor. În sbuciumul nostru epocal pentru afirmarea existenței noastre, nădejduim a găsi în sfârșit, cu forțe unite, drumul adevărat care să ne călăuzească în realizările noastre de viitor.

Nedejdile noastre sunt în Tine Majestate! Legat sufletește de acest neam, încunjurat și iubit de toți fiii Țării, — avem speranță că împreună cu toții, să pornim din nou la drum, spre noui înfăptuiri, în folosul acestei Națiuni și spre binele întregii lumi. Vrem cu Tine Majestate, ca dela acest capăt și până la celălalt al Țării adevăratul imn să ne fie munca sporită și, stăpâniți de străvechile și cinstitele noastre datini să facem ca dela gurile Dunării și până la cel mai îndepărtat colț al Țării să domniască bună-starea, credința curată și pacea înfloritoare, adevăratele isvoare de viață, dătătoare de forțe reale pentru timpuri când existența noastră ca națiune ar cere noui sacrificii.

Venit în acest capăt al Țării, — poporul Tău de aci Te admiră și Te preaslăvește, acest popor din jurul Aradului, care în toate timpurile, fidel tre-

cutului său istoric și indemnat de înăscuta sa înțelepciune și-a deschis cu chibzuință drum spre Libertate și spre marea Unire. Trăiesc aici, în acest capăt al Țării, bărbați înscriși în marea carte a neamului; zac în acest bogat pământ eroi cari au adus suprema jertfă în ajungerea scopului sacru al Națiunii și, pretutindeni unde privești Majestate, în jurul acestei cetăți vechi s'a înfruntat mari pericole, a curs multă singe și s'au cântat cucernice imnuri de libertate. În tot cursul luptelor de veacuri, acest popor de aci a îndurat cu bărbăție toate asupririle și a luptat cu eroism și abnegație pentru a-și păstra limba dulce a

mamei, credința și datinile sale străbune. D'aici, din Arad, au pornit, ca vulturii, primele gărzii înarmate românești intru întimpinarea viteazului doboranț moldovean și muntean și d'aici a pornit cuvântul hotărîtor înspre toate regiunile Ardealului, menit a ne pecetlui soarta și a ne aduce cele dintâi raze de mângăere și speranță în apropiata biruință.

Majestate, poporul românesc d'aici și-a risipit cu generositate toată vlagă pentru scopul comun și, azi, după atâtea jertfe aduse pe altarul acestei Țări de nenumerării săi martiri, mulțumit că Providența l-a ajutat

să-și vadă visul împlinit, Te primește cu aceeaș dragoste cu care Te privea și până la 6 Iunie 1930, de departe, peste hotarele străine. Ajuns între noi, Fii binevenit Majestate și primește în această zi de mare sărbătoare pentru noi, drept dar, toată dragostea noastră, singura ce poate fi adevărată mărturie a simțămintelor pe cari Ți le-am păstrat și le păstrăm în toate timpurile și n toate împrejurările.

Fericiți că Dumnezeu ne-a învrednicit a Te vedea azi, aci, în căminurile noastre, îți zicem:

Fii binevenit Majestate, și la mulți, mulți ani să trăiești!

Românul.

Momente din zile mari. Aradul, centru de acțiune al Românilor ardeleni.

Nici n'au început să sune clopotele de Sântă-Mărie, când în anul 1916, ne sosi vestea mare că mica Românie va intra în Război alături de Franța. Era prima schintee ce apără în întunecata noastră situație de dependență de un neam și țară străină. Cea dintâia întrebare ne-a fost: va reuși? Isbutivom a ne realiza ceace de veacuri am purtat ascuns în sufletul nostru? Frunțile îngrijorate de durată și cruzimea

războiului au început a se inserina, și pe orizontul nedejdilor noastre am văzut ca și de altădată mijind de ziua.

Se iviră noile raze ale libertății! Formidabila noastră rezistență în tot timpul anilor de supușenie străină față de opresiunile unei națiuni ce ne-a pretins a ne vinde și sufletul se transformase în o acțiune de pregătire pentru ziua cea mare, ce avea să ne aducă împlinirea tuturor așteptărilor

noastre. Preoții și învățătorii dela sate au fost elementul chemat să deștepte și să țină vii conștiințele, până în clipa când conducătorii Partidului Național român ar da semnul de trecerea forțelor în ofensivă. Elementul spornic în acțiunea de atac și de apărare au fost advocații români. Mulți au fost dintre așteția cari pentru crezul și sentimentul lor românesc a trebuit să

Continuare în pagina III

Momente din zile mari. Aradul, centru de acțiune al Românilor ardeleni.

Continuare din pagina I.

suferă nesăbuitele fărâdelegi, teroare, prigoniri dela națiunea domnitoare, privilegiată. Intrarea în război a României, alături de puterile mari, ne-a încurajat și din nou ni-a trezit dorul de viață liberă, independentă. Casele marilor bărbați de mai târziu erau locul prielnice de întâlnire a masei cu conducătorii săi și acolo s'a țesut înregul plan ce avea să se desfășure în urmă. Am văzut apropiindu-se clipa eroică și în așteptarea ei ne-am pregătit să fim gata de luptă pentru a grăbi această apropiere. Și clipa se apropia, — o presimțiam. . .

Armata română se apropiase vjebios. Bucuria ne era nespuse de mare. Ne veneau vești îmbucurătoare dela Verciorova, Brașov, Oituz, Ghimeș, apoi mai târziu dela Sibiu și dinspre Zam. Rapiditatea înaintării, ne indicase că încurând va intra și în județul Aradului. Urmău aici atunci pregătiri tăcute.

Bucuria nu ne-a ținut multă vreme. Armatele române se retrag. Ne-dejdea însă nu ni-am pierdut-o, nici din cauza internărilor unei serii de intelectuali și țărani români suspecti și siguranței maghiare nici că mai târziu, căzând Bucureștii, armata română s'a retras în Moldova precum nici că după aceea s'a încheiat la Cotroceni pacea umilitare impusă de nemți.

Evenimentele se întorc. Armata română reintră în război. Alte speranțe ni se arată. Întâmplările se precipită. Germanii suferă înfrângere la Somme, se sparge frontul bulgar, se nasc punctele Wilsoniane, la 18 Oct. 1918 d. **Vaida Voevod** proclamă în parlamentul ungar dreptul Românilor la libera determinare, apoi revoluția Karolyi la Budapesta, Catastrofa armatelor austro-ungare la Piave, asasinarea primministrului Tisza. Fapte, cari au făcut să ne strângem rândurile, tot mai mult, în fiecare zi, în fiecare clipă. . .

Să ne oprim un moment la actul istoric cetit de d. **Vaida Voevod** în parlamentul maghiar. Ungurii cerând Românilor să semneze un act de loialitate față de Tron și Patrie, el a fost refuzat de principalii conducători, adevărații reprezentanți ai națiunii române. Intre cei dintâi cari au păstrat o atitudine intrasingentă alături de dnii **Vaida și Iuliu Maniu** au fost arădanii **Ștefan Cicio Pop și Vasile Goldis**, încunjuțați de o mână de curajoși intelectuali între cari și mulți localnici. Cel dintâi, rămânând singur în parlamentul maghiar, după plecarea d-lui Vaida în Elveția și a d-lui Iuliu Maniu pe frontul italian, a fost unicul interpret al năzuințelor noastre seculare iar cel din urmă prin articolele sale **din ziarul „Românul”** a luptat deasemenea pentru aceleași scop sfânt al acestei națiuni. **Cu concursul prețios al acestor precursuri ai faptelor de mai târziu s'a întocmit apoi în Oradea mare, la 18 Oct. 1918 acea etern comemorabilă rezoluție pe care a cetit-o în parlamentul ungar d. Vaida Voevod.**

Dela Budapesta ne vin veștile izbucnirii revoluției lui Karolyi și ale asasinării lui Tisza. Concomitent cu aceste evenimente, se formează la Arad Consiliul național român sub președinția d-lui Ștefan Cicio Pop. Se înființează gărzile naționale pe cari le organizează arădanii: **Colonel Alexandru Vlad, comandantul suprem de mai târziu al tuturor gărzilor românești din Ardeal și azi unul dintre cei mai activi membri ai partidului național-țărănesc**, apoi **Căpitan** (azi Lt. colonel în Arad) **Moise Riscuția** Căp. (azi General) **Serb**, și alți ofițeri români arădani însuflețiți pentru cauza națională. Aceste gărzii erau încazarmate în școala Mihai Viteazul din piața cu acelaș nume. Organizarea Gărzilor s'a estins pe întregul județ și nu erau rare ciocnirile cu gărzile maghiare și mai târziu cu comunistii, cum a fost cazul dela Gurahont, Halmagi, Ciuci, Ineu pe cari le invocăm ca exemple dintre multe cazuri. Deasemenea nu odată la Arad gărzile românești aveau grave conflicte cu gărzile maghiare de sub comanda lui Ress.

Tot aci în Arad au avut loc și tratativele cu Oszkár Jászi reprezentantul Guvernului maghiar, cari grație sentimentelor românești ale reprezentanților nostri n'au avut rezultatul voit de guvernul maghiar. **Aci la Arad s'a redactat rezoluțiunea Unirii ce s'a cetit la adunarea dela 1 Dec. 1918 la Alba Iulia.** Iar după adunarea dela Alba-Iulia și după constituirea consiliului Dirigent, demisionând Guvernul Generalului Coandă, în primul guvern național al României-mari ia parte și arădanul d. Ștefan Cicio Pop, fostul președinte al Camerei de deputați sub guvernul național-țărănesc, al d-lui Iuliu Maniu.

Conferința de pace dela Paris se deschide în prima lună a anului 1919, izbucnește în Martie la Bpesta revoluția bolșevică a lui Bela Kun, armatele române înaintează în inima Ardealului, ne vin trupe franceze și sârbești. Ungurii pactează cu generalul francez Gondrecourt sub a cărui protecție prefectul ungar Varjassy Lajos lucrează pentru câștigarea Aradului pentru Ungaria și încurajați de această protecție neașteptată unгурii constituiesc aci un guvern național al lor.

Armata română se apropie de Arad, vrea să intre, dar generalul Gondrecourt nu-o lasă. Și câștigat pentru interesele maghiare, acest General francez nu recunoaște nici pe **primul prefect român al Aradului numit de Consiliul dirigent pe arădanul Dr. Iustin Marșieu** ci numai ca prefect al județului, pentru oraș menținându-l pe prefectul ungar Variassy. D. Marșieu neacceptând această situație de subordonare s'a instalat cu consiliul județean român la Radna. Intre timp, la 17 Mai 1919 armata română intră în Arad. Teritoriul orașului se imparte în două, între cele două armate, franceză și română. Conflictului dintre organul militar francez și autoritatea română i s'a pus capăt numai în Iulie de către Gen. Franchet d'Espèrey, care primit

în gara Aradului de autoritățile maghiare de o parte și de acele române de alta, la coborirea din vagon fiindu-i prezentate întâi autoritățile maghiare, — prefectul Varjassy și primarul Sárkány, — **a declarat că nu recunoaște nici o autoritate maghiară și a refuzat a le da mână ungurilor, iar în semn de adevărată alianță a strâns cu căldură mâna prefectului român d-lui Dr. Iustin Marșieu, luptătorului inversunat al partidului național, azi membru marcant al partidului național-țărănesc.** Încredințat prefectul român și cu trebile orașului, a urmat instalarea și înființarea și înfăptuirea autorităților maghiare, iar generalul Gondrecourt a fost înlocuit cu generalul francez Tournaire, un sincer prieten al Românilor. Cu acest act, administrația acestui oraș și județ a devenit românească și era cel dintâi semn că Aradul va aparține pentru totdeauna României-mari.

N'ar fi completă această fragmentară istorisire fără să amintim de numele câtorva eroi, dintre cei mulți cunoscuți și necunoscuți. La Șiria bandele comuniste retrăgându-se dinaintea armatei române au ucis mișelește pe soția și fiul actualului **notar public Hotăran**, pe mama și fratele d-lui **Dr. Victor Hotăran** avocat în Arad. La Șebiş, alți tâlhări comunisti au legat de coada unui tren pe tinărul învățător, fiu de țaran, Tâmpa și l-au târât până la Ineu. La Ineu trei comunisti ascunși în tufă l-au pândit la un pod pe Col. Paulian și l-au împușcat, omorându-l. La Șimand au fost executați prin glonte preoții **Leucția și Popescu**, după ce fără de veste au fost ridicați din mijlocul familiei lor. Coloana ar fi lungă dacă am înșira și numele preoților, învățătorilor și țărănilor din județul Aradului cari au fost internați la Șopron și în alte părți ale țării ungurești și cari au suferit eroic toate șicanele tâlharilor roșii și ale gărzilor maghiare organizate.

Pe aceste fapte de curaj și eroism ale românilor ardeleni ajutați de baioneta viteazului soldat român și francez, s'au pus temelii solide ale existenței noastre de azi și viitor.

Și deasupra tuturor marilor înfăptuiri strălucește victorioasă Coroana Țării românești și se ridică uriașă figura Biruitorului și Gloriosului Rege Ferdinand I. eliberatorul Românilor din Ardeal și de pretutindeni, tatăl Majestății Sale Regelui Carol II., al celui care a venit azi între noi să ne vadă.

Am ținut ca măcar la zile mari să reinviem unele pasagii din istoria noastră, cu gândul de a le improspeta și a ne alege amintire de ele, fiindcă trăim în acest oraș istoric și vechi al Aradului. — **petronius.** —

Onoratul public este rugat a vizita Expoziția Școlii Profesionale de fete gr. I. care este deschisă dela 21 Iunie până la 23 Iunie între orele 8-12 și 16-19 p. m. în strada Brătianu No. 9.

Sărbătorirea dlui prof. Nicolae Iorga

Regretăm, că, din cauza cadrelor restrânse ale ziarului nostru, n'am putut da loc în numărul trecut, raportului asupra modului cum s'a desfășurat sărbătorirea dlui prof. N. Iorga, în teatrul orășănesc din Arad, în ziua de 10. Iunie crt. Ne facem acum această plăcută datorie, față de marele nostru erudit.

În ziua de 10 Iunie a avut loc în teatrul de vară sărbătorirea dlui prof. Nicolae Iorga, cu ocaziunea împlinirii a 60 de ani din viață. Evenimentul s'a anunțat publicului prin ziare și afișe. Organizatorii, din afară de oraș, au căutat să facă tot posibilul pentru buna reușită a serbării. În acest scop s'a organizat și o trupă teatrală, compusă din artiști bucureșteni, pusă sub conducerea dlor Sică Alexandrescu și Ionescu-Ghibericon, care vizitând orașele Ardealului, a prezentat publicului piesa sărbătoritului „Sarmală amicului poporului”. În fructele acestui turneu a fost dl prof, univ. Vlădescu.

Lojele teatrului pline cu elevele și elevii școlilor din Arad, iar parterul ocupat mai cu seamă de membrii corpului didactic, de toate categoriile, și prea puțini administratori ai marelui dascăl, Iorga.

Primul apare pe scenă d. Al. Constantinescu, prof. la liceul M. Nicoară și printr'o conferință bine clădită, face cunoscută personalitatea dlui Nicolae Iorga, prezentându-l auditorului ca pedagog, istoric, politician, ziarist, conferențiar, academician etc.

Conferinței dlui, Al. Constantinescu, ascultată cu mult interes și răsplătită cu călduroase aplauze, i-a curmat conferința dlui prof. univ. Vlădescu, care a vorbit despre d. Iorga, profesorul de istorie universală. În esență dl Vlădescu a spus că istoria se sprijinește, nu numai pe izvoarele ce le are la îndemână, ca scripte, obiecte etc. ci, poate mai mult, pe însăși personalitatea istoricului, care se transpune în vremurile, din care desprinde întâmplările, trăește alături de contemporanii acelor vremuri, caută să explice cauzele cari îi determină să savurșească actele ce vor deveni, mai târziu, subiectele istoriei, pe cari brodează, pe nouă, istoricul însăși, istoria popoarelor.

După această conferință, rostită într'un mod savant, și săvârșită de auditor a urmat piesa în 3 acte „Sarmală amicului poporului”.

Spațiul nu ne îngăduie să dăm istoricul piesei.

Tendința ei, este, fără îndoială, socială. Autorul ei, obișnuit, mai înainte să învețe el însăși, enorm, ca pe urmă să învețe pe alții, fără a cunoaște oboseală, este împotriva noilor curente sociale extremiste, cari acordă nepregătitorilor prea multe drepturi, și face din oameni neegali, cum este natural să fie, egali. După cum se desprinde din piesă, poporul încă nu este copt, pentru a pătrunde până în adâncurile lor, noile curente sociale, cari în fond sunt frumoase dar irealizabile. Cel slab va întâlni întotdeauna rezistența celui tare, iar acesta din urmă va avea să înfrunte invidia și ambiția celui neputincios. Capitalul va avea mereu conflict cu munca, cu toate că primul este avizat la celelalte și invers.

Actorii, îndeosebi d. Brezeanu și Ghibericon, dar în special dna Sadova s'au achitat demn de rolurile, ce li sa'u încredințat.

Cei cari au asistat la această serbare au plecat mulțumiți căci aci li s'a dat să cunoască pe marele învățat Nicolae Iorga.

